

ՄՇԱԿ

Տարեկան դիմել 10 րուր, կէս տարեկան 6 րուր:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրութիւն մը միայնակ անվարձ տրուում է:
Ատարարագրութիւնը դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Мшак»

Ամբողջատուներ քայքայ և առատութեան 10—2 ժամ
(Քայքայ կիրակի և տոն օրերից)
Ցայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիցուով:
Ցայտարարութիւնների համար. գնումը են
խրատները քայքայ 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՈՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐԸ

ԵԿՈՂ 1882 ԹԻՒՆ

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԵՒ ՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն դիմումը և նոյն պարագրաֆով:
ՊՐՈԳՐԱՄԱՆ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II. Առաջնորդող յօդուածներ, III. Ներ-
քին տեսութիւն, IV. Արտաքին տեսութիւն, V. Խառն լուրեր, VI. Հեռագիրներ, VII. Ֆելետոն
կամ բանասիրական, VIII. Ցայտարարութիւններ:
ԼՐԱԳՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՐԸ, 10 րուր է, կէս տարեկան 6 ր., իւրաքանչիւ
ամսին 1 րուր: Հատով համարները 5 կոպէկ:
Գրութիւն կարելի է խմբագրութեան մէջ հետեւեալ հասցեով. Тифлис, редакция «Мшак».
Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Եզուիտներ Հայաստանում—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒ-
ԹԻՒՆ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒ-
ԹԻՒՆ. Ֆրանսիա. Յունաստան. Անգլիա. Նամակ
Ֆրանսիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՈՒԳԻՐ-
ՆԵՐ.—ՊԱՏԱՍԻԱՆՆԵՐ.—ՅԱՆԱՐԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ-
ՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիֆլիսից:

ԵԶՈՒՏՆԵՐԸ ԼԱՅԱՍԱՆՈՒՄ

Մեր Կ. Պոլսի թղթակիցները հազորդե-
ցին մեզ այն տխրալի լուրը, որ Ֆրանսիա-
յից աքսորված եզուիտները թիֆլիսից Հա-
յաստան են եկան և այդտեղ սկսում են գոր-
ծել:

Լուսաւորված Եւրոպան, ազատամիտ
Ֆրանսիական հանրապետութիւնը, փոխա-
նակ օգնելու թիֆլիսից Հայաստանին, ընդ-
հակառակն, ուղարկում են այդ երկիրը այն
սարսափելի միտքներով, որ մինչև ան-

դամ լուսաւորված երկրների համար վը-
տանգաւոր է ծանաչված: Եթէ լուսաւոր-
ված Ֆրանսիան չը կարողացաւ մրցել ե-
զուիտների հետ, ինչ պէտք է անի խեղճ
Հայաստանը այդ զգուշիկ էականների հետ:

Մենք միշտ պաշտպան էինք և միշտ
պաշտպան կը մնանք կրօնի համբերողութեան
և խղճի ազատութեան, բայց այդ արդար
զաղափարը չէ կարելի այնքան հեռու հասց-
նել, որ եզուիտներին էլ իրաւունք ծանաչ-
վի ապականել մի երկիր, անբարոյականաց-
նել մի ազգութիւն:

Ինչ կրօն և ընդունեն հայերը,—մեզ
համար մի և նոյն է, միայն թէ ազգու-
թեամբ, ոգով, մայրենի լեզուով հայ մնան:

Բայց եզուիտութիւնը նոյն իսկ այն
պատճառով վտանգաւոր է, որ նա սպանում
է ազգային գաղափարը ամեն ազգի մէջ,
թշնամացնում է ազգի անդամներին ազ-

գային գաղափարի դէմ, օտարացնում, խոր-
թացնում է ազգի անդամներին ազգի մե-
ծամասնութենից:

Եզուիտութիւնը կրօնապէս համոզված
մի ազանդ չէ, այլ մի զաղանի առեւտրա-
կան ընկերութիւն, որ կրօնի դիմակով մի-
միայն մի նպատակ ունի աչքի առջև,—
հարստահարել ժողովուրդը և հարստանալ
ամեն ներքի, թէ աններքի միջոցներով:

Եզուիտը ինքն ոչինչ կրօն չունի, կամ
աւելի լաւ է ասել նրա միակ կրօնը փողն
է, բայց արտաքին բարեպաշտութեան դի-
մակի տակ նա հարստահարում է ժողո-
վուրդը, աղքատացնում է նրան, անհատապէս
սպանում, մեռցնում է մարդուն, դարձնում
է նրան կրաւորական էակ, ամեն անհատա-
կան կամքից զուրկ մի արարած:

Եզուիտական միտքանութիւնը ունի իր
ձեւը միջոցներ և այդ ահագին կարո-
ղութիւնը նա ձեւք է բերում ամեն ան-
ներքի և յանցաւոր միջոցներով. նպատակը
արդարացնում է միջոցները,—ահա եզուի-
տական զգուշիկ դէպքը:

Իսկ նպատակը փողն է միայն այդ գար-
շելի էականների մէջ: Այդ նպատակին հաս-
նելու համար նրանք պատրաստ են սպա-
նել, թունաւորել, հարազատ եղբայրների
մէջ երկպառակութիւն գցել, թշնամացնել
միմեանց դէմ մոմսերներին, թշնամացնել
որդիներին ծնողների դէմ, երկպառակու-
թիւն սերմանել ազգի անդամների մի-
մեանց մէջ, սպանել ազգի մէջ ազգութեան
գաղափարը և այլն և այլն:

Եզուիտութիւնը այն պատճառով վտան-
գաւոր չէ, որ նա կաթ ու կաթն թիւն
է, բայց այն պատճառով որ նա ե գ ու ի
տ ու թ իւ ն է:

Մենք գիտենք որքան ազգասէր են և

ազգին նուիրված մեր հայ-կաթոլիկներից
շատերը, ծանաչում ենք կաթոլիկներից Հա-
տերին, որոնք աւելի էլ ազգասէր են, քան
թէ լուսաւորչականներից շատերը, չենք
կարող մոռանալ որ հայ-կաթոլիկների շեր-
ջանից են դուրս եկել բնիկաւորների պէս
բանաստեղծներ, Ալիշանի, Այսլանի պէս
գիտնականներ և այլն:

Բայց ով որ հայերից ենթարկվել է ե-
զուիտութեան ազդեցութեանը, նա միշտ
օտարացել է իր ազգութենից, սկսել է ա-
տել իր ազգութիւնը, սկսել է ուրանալ թէ
ինքն հայ է:

Եզուիտները գրանով վտանգաւոր են որ
իրանց ձեւացնում են բարեպաշտ, կրօնասէր
և բարոյական, բայց իսկապէս ոչինչ կրօն
չունեն, այլ նրանց Աստուածը միայն փողն
է և բացի սորանից նրանք ամենաանբարո-
յական մարդիկ են: Եւրոպայում պատա-
հել են ամենաաւստափելի պրոցէսներ ե-
զուիտների դէմ, նրանց հրէշաւոր անբարո-
յականութեան պատճառով: Այդ արտա-
քին բարեպաշտութեամբ նրանք գրաւում
են տգէտ ամբողջ Մի ուրիշ վտանգ ներ-
կայացնում է եզուիտութիւնը գրանով որ
ահագին զուժարներ ունի այդ միտքանու-
թիւնը և փողով գրաւում է հասարակու-
թեան շրջաւոր դասակարգը, որպէս զի փրջը
նրան աւելի լաւ հարստահարի:

Ամեն պիտութիւնները հասկացել են
այդ կեղծաւոր, անբարոյական, կրօնի դի-
մակով ծածկող արիւնարբու հարստահա-
րչներից բաղկացած, առեւտրական-կրօնա-
կան միտքանութեան ամեն երկրի մէջ ներ-
կայութեան վտանգը: Եւ այդ պատճառով
եզուիտները աքսորված են Ֆրանսիայից,
Գերմանիայից, Աւստրիայից, Իտալիայից,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱԽԱԿ ԹԻՒՐԳԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլսի, 13 նոյեմբերի

Դիտեմ որ ձեզ շատ հաճելի է հայոց գործից
լուրեր իմանալու. քանի մենք այդ լուրերով ժա-
մանակ անցնենք, բայց համբերութեան դիմենք
և մի քանի խօսք ասենք այդ մասին: Քաղա-
քիս քաղաքացին չըմաններում այս օրերս պըտ-
տող և լրագիրների մէջ էլ դուրս եկող խօս-
քերը հաստատում են, որ այս օրերս կը հրա-
տարակվի սուլթանի ֆրամանը Թարուքին Գա-
ղանին Հայաստանի փոխարքայ նշանակելու
և ամրոջ մի դաս հայ պաշտօնեաներ այնտեղ
ուղարկելու վերաբերութեամբ: Այս լուրերը կա-
րողացայ ասուցել զանազան միմեանց բոլորովին
ներշնակ աղբիւրների մէջ և ամեն կողմից նոյն
հաստատութիւնը լսեցի: Առում են, որ այսպի-
սով Թիֆլիսի ուղում է ճշդիւ հետեւել 61-եր-
րորդ յօդուածի իմաստին, որ է, պարբերա-
բար հաշիւ տալ մեծ պետութիւններ
ինչպէս Բեֆօրման երի մասին, որ կը մըտ-
ցնէ հայաբնակ գաւառը: Հետեւաբար
Սայիդ փաշայի կարիները համոզվելով, որ էլ
անհարկն է զանազան բերքի տրակտատի
միջոց կարելու կէտը, ձգտում է ձեռնարկել
Թիֆլիսի վրա դրած պարտաւորութեան կա-

տարման ինքնաբերաբար կերպով, էլ առանց
գործին որ և է օտար միջամտութեան և ճշման
տեղիք թողնելու: Առաջի անգամի համար այս-
չափն էլ վատ չէ, որովհետեւ սորանով գոնէ
Թիֆլիսի իրապէս խոտտովանած կը լինի թէ
61-երորդ յօդուածի նկատմամբ իր վրա ան-
րաժեշտ պարտաւորութիւն կայ Եւրոպայի կօնա-
քային և իրաւասութեան ենթարկվելու: Հայաս-
տանի վերաբերմամբ:

Այն ֆանտաստիքական լուրերը, իր թէ Ռու-
սաստանը մտադիր է եկող զարման ու թոսուն
հազար զօրքով գրաւել Հայաստանը երեք հա-
րիւր միլիոն պատերազմական սուղանքի փո-
խարէն և այն որ իր թէ լուր Գիֆօրին հը-
րաման է ուղարկել Մալթայի անգլիական նա-
ւատորմի ղեկավարին համար պատրաստ
մնալ ուստաց գրաւման դէմ սպանական շար-
ժումներ անելու համար, թէ և բոլորը լրագրա-
կան bavardage են, բայց իրողութիւնը առայժմ
այն է, որ այս բոլոր աղմուկներից բաւական
ցնցված Թիֆլիսի յօդարկամութիւն է յայտ-
նում լուրջ կերպով հայոց ազգին բաւարարու-
թիւն տալու համար:

«Journal d'Orient»-ի մատուցած ծառայու-
թիւնը այս բոլոր հայկական տագնապի ժամա-
նակ շատ նշանաւոր է. մօտ մի քանի հարիւր
օրինակ ձրի է ուղարկում խեղճ խմբագրութիւն-
նը եւրոպական խմբագիրներին և կարիներին:
Որպէս էլ նոր լինի այդ լրագիրը և փոքր
նորա ֆորմատը, բայց նորա մէջ ճշդիւ յայտա-
բարձր հարստահարութեանց ցուցակը ինքն
իր համար է վկայում: Դեռ գտնվում են լազ-

գային ասիոյ լրագիրներ, որոնք յանդգնում
են ինտելեկտուալ անել, ասելով թէ «Journal
d'Orient»-ը իր սեփական շահերի համար է
պաշտպան կանգնում հայոց դատին: Այսպիսի
է անամթութիւն. դիցուք թէ չենք մի օտար լը-
րագիր իր սեփական շահերի համար է ծառա-
յում իր համար մի խորթ և հեռաւոր ազգին,
բայց ամօթ չը լինի հարցնել այդ զուրկ ազգա-
յին լրագիրների խմբագրութիւններին թէ իրանց
քսան և հինգ տարվայ գործունէութեան ժամա-
նակ, նրանք իրանք ո՞ր ուրիշ շահեր են ծա-
ռայեցրել իրանց հայ եւրէն լրագիրները, բացի
ամենաառաջին անձնական շահերից: Բանդառու-
թիւն ունենալ մի օտար լրագիր, ինչպէս «Jour-
nal d'Orient» յանցաւոր գտնել հայոց հարցին
ծառայելով գոնէ իր խմբագրութեան ծախսը
հանելու ուղեւոր,—լաւ լոգիկա է (հայկական)
ազգային և ամբողջական խեղկատակ լրա-
գիրների կողմից...

Չը բականաւորով գրանով դեռ յանդգնում
են քաղաքական հարցերի վրա ևս պատասխա-
նել, ասելով օրինակ թէ «Journal d'Orient»
հայոց հարցի հետ միասին պաշտպանում է
ուրիշ եւրոպական փոքրիկ մի քանի անկախ
ազգիներն ևս. այդ մարդիկ չը գիտեն, որ խօ-
սելով լուր միայն հայոց վրա «Journal d'Orient»
բնաւ երբեք չի ունենայ այն եւրոպական միջազ-
գային նշանակութիւնը, որը նա կունենայ այն
ժամանակ, երբ արեւելեան հարցի մէջ մասնակ-
ցող բոլոր փոքրիկ ազգութիւնների բաղդը կը
կապւի մի անընդհատ հետեւեցների կապով և
կենթարկէ մի և նոյն պայմաններին ու կը տայ

համահասար եւրոպական և միջազգային նշա-
նակութիւնը: Բայց գիտե՛ք թէ ինչու «Journal
d'Orient» համով չեկաւ այդ ազգասէրներին. ո-
րովհետեւ «Journal d'Orient»-ի մասին խօսողը
«Մշակ»ն է. այլ ոչ իրանք:

Բարդուղիմէոս Գեորգիան վարդապետի սկան-
զալը շատ զբաղեցնում է այստեղ հայ լրագ-
րութիւնը. երեւի կը գտնվին լազգային և լան-
շահաւոր պոլիտիկոսներ, որոնք չեն յայտադի-
շուտով յանուն ազգի և պատմութեան իրանց
պաշտպանողական խելօք յօդուածները նուրիշ
Բարդուղիմէոսի ծնողներին ևս:
Քննադատելը թշնամանել չէ. այս գրականա-
կան այրուքներ որպէս էլ ամօթ լինէր զարգա-
ցած հասարակութեան մէջ կրկնելը. այնպիսի էլ
անհրաժեշտ է կրկնութեան համար այնպիսի մի
ազգի մէջ, ինչպէս մերն է, որի մէջ գտնվում
են միմեանց անգամ համալսարանական խմբագիր-
ներ և թղթակիցներ, որոնք յայտարարում են
առանց հաւաքի՝ թէ այս ինչ մարդը սխալ և
նախապաշար ընթացք է բռնել իր կծու լեզ-
ւով, խիստ և անխելալ քննադատութիւններով,
զարդոյթով, յանդիմանքներով և այլն... Ինչ-
պէս տեսնում էք տիրացուական կեղծ ուղղու-
թիւնը և նիսիա ազգասիրութիւնը մեր մէջ
այնպիսի խոր արմատներ է ձգել, որ երբ մէկը
րիսկ է անում ամեն ինչ ներկայացնել իր խ-
կական գրութեան մէջ, այդ ժամանակ նորա
բռնած ուղղութիւնը «սխալ» և նախապա-
շար են համարում: Այդ է պատճառը, երեւի,
որ այդպիսի ազգասէր բնակ իրանց ծայրա-
յեղ ազգասիրութիւնից միանալով հայոց

Աբէբ Ունջեանը մի տաճկական փոքրաշէն
որի գործունէութիւնը անցեալ սերրական տարի
տերազմի ժամանակ սկսվեց տաճկական մի գոյ
ղի առօրինակաւ աշատեանից և վերջացաւ
լոր զօրաբանակի ինտենդանտի պաշտօնով
հասկացե՞ք... Անցեալ տարվայ սովի ժամանակ
երբ հարկ եղաւ մի յանձնաժողով կազմել
Պօլսի մէջ, մասնացիւն թէ այդ յանձնաժողով
մէջ հարկաւոր է մտցնել Նոյնպէս և մի երկ
րբան կարող է քննդիւններ, որով տաճկական
կառավարութեան կողմից որ և է խափանալ
արգելքներ չը լինեն յանձնաժողովի գործո
նէութեան համար, վասնորոյ յանձնաժողով
մի չորս անդամներից երկուսը ընտրվեցին քննդ
նիւն, որոնցից առաջինը եղաւ Աբէբ Ունջեան
և երկրորդը Վառլամ Սարգսեան։ Այսպէս
Վառլամ Սարգսեանից կարճ ժամանակվայ մէջ
Ֆենդի և անուանի հաղթած լինող մարզը, ա

